

طرحنامه کرسی ترویجی

۱. عنوان کرسی:

عنوان فارسی: جایگاه معاد جسمانی صدرایی در هندسه معرفتی علامه طباطبائی
عنوان انگلیسی: The Position of Sadra'i's Physical Resurrection in Allameh Tabatabai's Epistemological Geometry
عنوان عربی: مكانة بعث صدر الجسدی فی الهندسة المعرفية للعلامة الطباطبائي

۲. خلاصه طرحنامه: (حداقل ۱۰۰۰ و حداکثر ۲۵۰۰ کلمه):

الف. شرح موضوع: موضوع کرسی ترویجی بطور دقیق و علمی شرح داده شود. معاد جسمانی، از غامض‌ترین مسائل فلسفی - کلامی بوده است، چنان‌که فیلسوفان و متکلمان قبل از ملاصدرا یا از تبیین آن اظهار عجز می‌کردند و یا تبیینی غیرمعقول و یا غیرمشروع از آن ارائه می‌دادند. بعد از آن‌که ملاصدرا شیرازی، درباره معاد جسمانی تبیینی معقول و منطبق با شرع ارائه کرد، بیشتر فیلسوفان متأخر، نظریه وی را پذیرفتند، اما برخی از صاحب‌نظران که تفسیر او را منطبق با شرع نیافتند، با دیدگاه او مخالفت کرده‌اند. در این میان، برخی از فیلسوفان بعد از ملاصدرا با صراحت، موافقت خود را با معاد جسمانی وی اعلام نموده، به تفصیل معاد جسمانی مورد نظر ملاصدرا را تبیین کرده‌اند. حکیم سبزواری، استاد جلال‌الدین آشتیانی، علامه حسن‌زاده آملی و استاد جوادی آملی از این دست فیلسوفان هستند. یکی از فیلسوفانی که چپستی موضع وی در معاد جسمانی مورد اختلاف است و عده‌ای معتقدند که او موافق معاد جسمانی صدرایی بوده و عده‌ای وی را مخالف معاد جسمانی ملاصدرا می‌دانند، علامه طباطبائی است. این فیلسوف متاله درباره کیفیت معاد جسمانی، با صراحت اظهار نظر نکرده است. به همین خاطر، چگونگی دیدگاه وی درباره معاد جسمانی، مورد نزاع و اختلاف نظر صاحب‌نظران می‌باشد. هندسه معرفتی علامه طباطبائی این حقیقت را نشان می‌دهد که او به معاد جسمانی صدرایی باور داشته، چراکه اولاً، اصول فلسفی، تفسیری و عرفانی علامه طباطبائی و ملاصدرا با هم منطبق‌اند، ثانیاً، علامه مخالفتی با معاد جسمانی صدرایی و موافقتی با معاد جسمانی مورد نظر دیگران ابراز نکرده است. ادعای نوشتار حاضر این است که علامه طباطبائی عقیده خود درباره چگونگی معاد جسمانی را با صراحت و شفافیت اظهار نکرده و موضع «سکوت» (تقیه) را اتخاذ کرده است.
ب. سوابق دانشی: تاریخچه موضوع و سوابق نظری و دانشی موجود در این زمینه چیست و جایگاه موضوع حاضر کجاست؟ مبدأ زمانی موضوع این مقاله، به حدود ۴۰ سال قبل مربوط است. یعنی از زمانی که شاگردان علامه طباطبائی به بحث و بررسی نظر علامه طباطبائی درباره معاد جسمانی پرداختند و در این باره با هم اختلاف نظر داشته‌اند؛ برخی از آنها گفته‌اند علامه طباطبائی دیدگاه ملاصدرا درباره معاد جسمانی را پذیرفته بود و برخی گفته‌اند ایشان نظر ملاصدرا را نپذیرفته بود. در باره موضوع این مقاله تا کنون بحث روشمند و منسجمی انجام نشده است. در مباحث و مسائل الهیات، بعد از مسأله توحید، مهمترین مسأله عبارت است از مسأله معاد و در مباحث معاد، بررسی معاد جسمانی از اهمیت بسزایی برخوردار است. در بین فیلسوفان جهان، دقیق‌ترین، عمیق‌ترین و منسجم‌ترین تحلیل فلسفی درباره معاد جسمانی،

از طرف ملاصدرا، شیرازی ارائه شده است. بنابراین تعیین دیدگاه مهمترین فیلسوف معاصر، یعنی علامه طباطبائی که موضوع این

مقاله است، دارای جایگاه رفیعی می باشد

ج. **موارد نوآوری:** ضمن بیان دانش موجود، نوآوری طرحنامه بطور واضح و روشن تعیین شود. اصل معاد و بسیاری از مباحث پیرامون آن دارای سابقه کهنی است؛ اما موضوع این مقاله که عبارت است از: «جایگاه معاد جسمانی صدرایی در هندسه معرفتی علامه طباطبائی» تا کنون در جوامع علمی فلسفی چندان مورد بحث نبوده است. جنبه نوآوری این نوشتار این است که: با توجه به اینکه علامه طباطبائی (بنابر مصلحت هایی) درباره درست یا نادرست بودن دیدگاه ملاصدرا راجع به چگونگی معاد جسمانی، سخنان صریح و شفافی بیان نفرموده اند، این نوشتار - برای اولین بار در جوامع فلسفی - از طریق تحلیل هندسه معرفتی علامه طباطبائی، دیدگاه وی درباره معاد جسمانی صدرایی را کشف و مشخص نمود است.

د. **فرایند:** فرایندی که در آن فرضیه/ایده/مدل/ نظریه حاصل شده است، بطور دقیق شرح داده شود. اگرچه برخی از شاگردان خاص علامه طباطبائی اذعان کرده اند که ایشان معاد جسمانی مورد نظر ملاصدرا و حکمت متعالیه را پذیرفته بود و آن را صائب می دانست، اما اولاً برخی دیگر از شاگردان علامه طباطبائی گفته اند ایشان چنین دیدگاهی درباره معاد جسمانی را قبول نداشت؛ ثانیاً این فیلسوف بزرگ در هیچیک از کتابهای خود به طور صریح و مبسوط به بررسی و تحلیل فلسفی معاد جسمانی نپرداخته است. اما؛ فرضیه عقلی و منطقی این است که: علامه طباطبائی از پیروان راستین حکمت متعالیه ملاصدرا است و همه مبانی فلسفی، قرآنی و عرفانی حکمت متعالیه را پذیرفته، لذا بسیار بعید است که مهمترین دست آورد حمت متعالیه که عبارت است از تحلیل معاد جسمانی با استفاده از مبانی فلسفی حکمت متعالیه را نپذیرفته باشد. مدل ورود به اثبات این ادعا (با توجه به عدم تصریح علامه درباره موضوع مورد بحث)، عبارت است از اثبات ادعا از طریق روش غیرمستقیم که در این نوشتار با تحلیل هندسه معرفتی علامه انجام شده است. از تحلیل هندسه معرفتی علامه طباطبائی این نتیجه حاصل گردید که ایشان نظر ملاصدرا درباره معاد جسمانی را کاملاً دقیق و درست می داند. در این نوشتار علت اتخاذ موضع «تقیه» از طرف علامه طباطبائی در خصوص چگونگی معاد جسمانی نیز توضیح داده شده است.

ه. **منابع:** فهرست منابعی که در متن ارجاع داده شده است، آورده شود.

۱. قرآن کریم، ترجمه آیه الله مکارم شیرازی.
۲. آشتیانی، سید جلال الدین، شرح بر زادالمسافر ملاصدرا، انتشارات امیرکبیر، تهران ۱۳۷۹ ه. ش.
۳. _____، مقدمه الشواهد الربوبیه فی المناهج السلوکیه، مرکز نشر دانشگاهی، تهران ۱۳۶۰ ه. ش.
۴. آملی، محمدتقی، دررالفوائد، مؤسسه دارالتفسیر، قم ۱۳۷۴ ه. ش.
۵. ابراهیمی دینانی، غلامحسین، معاد از دیدگاه حکیم مدرس زنوزی، انتشارات حکمت، تهران ۱۳۸۲ ه. ش.
۶. امید، مسعود، زندگی و آراء علامه طباطبائی، انتشارات سروش، تهران ۱۳۸۲ ه. ش.
۷. ایزدی، محسن، ارزیابی خوب یا بد بودن سرشت و شاکله انسان بر اساس حکمت متعالیه (اندیشه نوین دینی، ش ۴۴)، قم ۱۳۹۵ ه. ش.

8. بویان، مرتضی، معاد جسمانی در حکمت متعالیه، بوستان کتاب، قم ۱۳۸۸ هـ.ش.
9. جوادی آملی، عبدالله، تفسیر موضوعی قرآن، ج ۵ (معاد در قرآن)، نشر اسراء، قم ۱۳۸۷ هـ.ش.
10. _____، رَحِیق مختوم، ج ۱، نشر اسراء، قم ۱۳۷۵ هـ.ش.
11. _____، رَحِیق مختوم، شرح اسفار اربعه، ج ۹، لوح فشرده.
12. _____، شمس‌الوحي تبریزی، نشر اسراء، قم ۱۳۸۸ هـ.ش.
13. حسن‌زاده آملی، حسن، شرح‌العیون فی شرح‌العیون، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، قم ۱۳۷۹ هـ.ش.
14. _____، گشتی در حرکت، نشر فرهنگی رجاء، تهران بی‌تا.
15. حسینی طهرانی، محمدحسین، مهر تابان، انتشارات علامه طباطبائی، مشهد ۱۴۲۶ هـ.ق.
16. حکیمی، محمدرضا، معاد جسمانی در حکمت متعالیه، انتشارات دلیل ما، قم ۱۳۸۶ هـ.ش.
17. رفیعی قزوینی، سید ابوالحسن، مجموعه رسائل و مقالات فلسفی، انتشارات الزهراء، تهران ۱۳۶۷ هـ.ش.
18. زنوزی، آقا علی مدرس، سبیل‌الرشاد، به اهتمام محمدحسین الشمیرانی الطهرانی، چاپ سنگی ۱۳۱۰.
19. السبزواری، ملاهادی، تعلیقه علی الاسفار الاربعه، دار احیاء التراث العربی، بیروت ۱۹۸۱ م.
20. الشیرازی، صدرالدین محمد، تفسیر القرآن الکریم، تصحیح محمد خواجوی، انتشارات بیدار، قم ۱۳۶۶ هـ.ش.
21. _____، تفسیر القرآن الکریم، تصحیح محمد خواجوی، انتشارات بیدار، قم ۱۳۷۹ هـ.ش.
22. _____، الحکمه المتعالیه فی الاسفار الاربعه، دار احیاء التراث العربی، بیروت، ۱۹۸۱ م.
23. _____، الحکمه المتعالیه فی الاسفار الاربعه، تصحیح رضا اکبریان، بنیاد حکمت اسلامی صدرا، تهران ۱۳۸۲ هـ.ش.
۳۲. _____، رساله الحشر، ترجمه و تصحیح محمد خواجوی، انتشارات مولی، تهران بی‌تا.
24. _____، زادالمسافر، شرح جلال‌الدین آشتیانی، انتشارات امیرکبیر، تهران ۱۳۷۹ هـ.ش.
25. _____، الشواهد الربوبیه فی المناهج السلوکیه، مرکز نشر دانشگاهی، تهران ۱۳۶۰ هـ.ش.
26. _____، مفاتیح الغیب، انتشارات مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، تهران ۱۳۶۳ هـ.ش.
27. _____، مبدأ و معاد، ترجمه و شرح جعفر شانظری، انتشارات دانشگاه قم، قم ۱۳۹۰ هـ.ش.
28. _____، المبدأ و المعاد، تصحیح محمد ذبیحی و جعفر شانظری، بنیاد حکمت اسلامی صدرا، تهران ۱۳۸۱.
29. شیروانی، علی، ترجمه و شرح بدایه‌الحکمه، انتشارات الزهراء، تهران ۱۳۷۰ هـ.ش.
30. طباطبائی، محمدحسین، انسان از آغاز تا انجام، ترجمه و تعلیقات صادق لاریجانی، انتشارات الزهراء، تهران ۱۳۶۹ هـ.ش.
31. _____، بدایه‌الحکمه، مؤسسه‌النشر الاسلامی، قم ۱۳۶۴ هـ.ش.
32. _____، تعلیقه علی الاسفار الاربعه، داراحیاء التراث العربی، بیروت ۱۹۸۱ م.
33. _____، رسالت تشیع، به کوشش سید هادی خسروشاهی، بوستان کتاب، قم ۱۳۸۷ هـ.ش.
34. _____، شیعه، به کوشش سید هادی خسروشاهی، بوستان کتاب، قم ۱۳۹۰ هـ.ش.
35. _____، شیعه در اسلام، انتشارات اسلامی، قم ۱۳۷۶ هـ.ش.
36. _____، علی و فلسفه الهی، ترجمه سید ابراهیم سید علوی، دفتر انتشارات اسلامی، قم ۱۳۹۰ هـ.ش.
37. _____، قرآن در اسلام، بوستان کتاب، قم ۱۳۸۹ هـ.ش.
38. _____، المیزان فی تفسیر القرآن، منشورات جامعه المدرسین، قم بی‌تا.
39. _____، المیزان فی تفسیر القرآن، ترجمه سید محمدباقر همدانی، انتشارات جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، قم ۱۳۷۴ هـ.ش.
40. _____، نهایه‌الحکمه، نشر جامعه المدرسین، قم ۱۴۱۶ هـ.ق.

41. فلاح‌پور، محمد، میانی، اصول و روش تفسیری ملاصدرا، انتشارات حکمت، تهران، ۱۳۸۹ ه. ش.

42. قدردان قراملکی، محمدحسن، معاد، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، تهران ۱۳۹۰ ه. ش.

43. قربانی، زین العابدین، «چگونگی زندگی پس از مرگ به عقیده ملاصدرا و دیگران»، (مجموعه مقالات همایش جهانی حکیم ملاصدرا)، بنیاد حکمت اسلامی صدرا، تهران ۱۳۸۳ ه. ش.

44. کرمانی، علیرضا، بررسی معاد جسمانی از دیدگاه ابن عربی و ملاصدرا، مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی، قم ۱۳۹۰ ه. ش.

45. مصباح، محمدتقی، شناختنامه علامه طباطبائی (مجموعه مقالات)، دفتر نشر مجموعه آثار علامه طباطبائی، قم بی‌تا.

46. مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، ج ۴، انتشارات صدرا، تهران ۱۳۷۵ ه. ش.

47. موسوی خمینی، سید روح‌الله، تقریرات فلسفه، سید عبدالغنی اردبیلی، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۸ ه. ش.

48. مولوی، جلال‌الدین، مثنوی معنوی، نشر طلوع، از چاپ رینولدالین نیکلسون، بی‌تا.

49. نصیری، علی، مکتب تفسیری صدرالمآلهین، بنیاد حکمت اسلامی صدرا، تهران ۱۳۸۶ ه. ش.

خلاصه طرحنامه شامل همه موارد از (الف تا ه) بین ۱۰۰۰ تا ۲۵۰۰ کلمه باشد.